

BÖLÜM 2

Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisinde Araştırma Yöntemleri

Dilara TURGUT¹

Burcu KÜMBÜL GÜLER²

ARAŞTIRMA TASARIMI İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Araştırma tasarımı, bir araştırma çalışmasının nasıl yürütüleceğini planlayan ve yapılandıran sistematik bir çerçevedir. Örgütsel araştırmalarda kullanılan birçok yaygın tasarım bulunmaktadır. Çeşitli tasarım türlerini ele almadan önce, bir araştırma tasarımında önemli olan bazı temel kavramlara değinmek konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Aşağıda bu kavramlara ve açıklamalarına yer verilmektedir.

Değişken

Değişken (*variable*), bir araştırma tasarımının temel yapı taşı olup, bireyler ya da organizasyonlar arasında ölçülebilen veya gözlemlenebilen bir özelliktir (Creswell, 2013). İnsanların yetenekleri (örneğin problem çözme becerisi), tutumları (örneğin örgütsel bağlılık), davranışları (örneğin işe geç kalma) ve iş performansı (örneğin aylık üretim miktarı) örgütsel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan değişkenlerdir.

Bağımsız Değişken (*IV - Independent Variable*) araştırmacının manipüle ettiği veya değiştirdiği değişkendir. Bağımsız değişkenin etkisi, bağımlı değişken üzerindeki etkisini görmek amacıyla kontrol edilir. Örneğin, çalışanlara verilen geri bildirim sıklığının motivasyon düzeyine etkisi inceleniyorsa, geri bildirim sıklığı bağımsız değişkendir.

Bağımlı Değişken (*DV - Dependent Variable*) bağımsız değişkenin etkilediği ve araştırmacının ölçme-

ye çalıştığı sonuç değişkeni olup bağımsız değişkenin manipülasyonuna göre değişmektedir. Örneğin, çalışanların motivasyon düzeyleri (bağımlı değişken), verilen geri bildirim sıklığına (bağımsız değişken) bağlı olarak değişebilir.

Araştırma Ortamı

Araştırma ortamı (*research setting*), araştırmanın yapıldığı fiziksel veya sosyal çevreyi ifade etmektedir ve iki ana kategoriye ayrılabilir: 1) alan (saha) araştırması ve 2) laboratuvar araştırması.

Alan/saha araştırması, doğal veya gerçek yaşam ortamlarında gerçekleştirilen araştırmalardır. E/İ-Ö psikolojisi araştırmalarında alan genellikle iş yerlerini veya çalışma ortamlarını ifade eder. Örneğin bir araştırmacı, bir şirketin farklı birimlerinde çalışanların iş tatmini ile iş performansı arasındaki ilişkiyi inceleyebilir. Bu tür bir çalışmada, çalışanlar kendi iş ortamlarında (örneğin, ofis, fabrika, mağaza) gözlemlenebilir ve anketler yoluyla veri toplanabilir. Alan araştırmalarında, katılımcıların davranışları doğal koşullar altında incelendiği için sonuçlar daha yüksek ekolojik geçerliliğe sahip olabilir. Bununla birlikte, bu tip araştırmalarda kontrol edilmesi gereken değişkenlerin sayısı fazladır, bu da bulguların iç geçerliliğini etkileyebilmektedir (Zhou ve Shalley, 2011).

Laboratuvar araştırmaları, araştırmanın daha kontrollü ve yapay bir ortamda gerçekleştirildiği çalışmalardır. Laboratuvar ortamında, araştırmacılar tüm değişkenleri kontrol altında tutarak, belirli bir

¹ Arş. Gör., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Endüstri ve Örgüt Psikolojisi AD., dilara.turgut@ikcu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-7945-7585

² Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Psikoloji AD., burcu.guler@ikcu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6179-7557

malarına katılmak için baskı hissedebilmektedirler. Ayrıca, araştırmacılar da katılımcılar konusunda etiği garanti altına almak için araştırma üzerinde yeterli kontrole sahip olmayabilirler. Araştırma izni veren işyerlerinin araştırmacılardan etik olmayan bir şekilde hareket etmelerini istediğinde, araştırmacıların geçerli etik kuralları takip etme yükümlülüklerini kuruluşlara bildirmesi ve kural ihlalini içermeyen bir uzlaşma aranması önemlidir. Özetle, her E/İ-Ö psikoloğunun, katılımcıların haklarını korumak ve alanın bilimsel açıdan ilerlemesini ve olumlu toplumsal etkisini sağlamak adına araştırmalarını yerleşik etik yönergeler doğrultusunda yapma sorumluluğuna sahip olması gerekmektedir (Aguinis ve Henle, 2004).

KAYNAKLAR

- Aguinis, H. ve Henle, C. A. (2004). Ethics in research. S. G. Rogelberg (Ed.) *Handbook of research methods in industrial and organizational psychology* içinde (s. 34-56). Blackwell Publishing Ltd.
- American Psychological Association. (2024). *generalizability*. İçinde APA dictionary of psychology. Erişim Tarihi: 18.10.2024 <https://dictionary.apa.org/generalizability>
- Anderson, N., Ones, D. S., Sinangil, H. K. ve Viswesvaran, C. (2001). *Handbook of industrial, work & organizational psychology - volume 1: Personnel psychology*. (Vols. 1-2). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781848608320>
- Arnold, J., Coyne, I., Randall, R. ve Patterson, F. (2020). *Work psychology : understanding human behaviour in the workplace* (7. baskı). Pearson.
- Bachiochi, P. D. ve Weiner, S. P. (2004). Qualitative data collection and analysis. S. G. Rogelberg (Ed.) *Handbook of research methods in industrial and organizational psychology* içinde (s. 161-183). Blackwell Publishing Ltd.
- Barker, J. (1993). Tightening the iron cage: Concertive control in self-managing teams. *Administrative Science Quarterly*, 38(3), 408-437. <https://doi.org/10.2307/2393374>
- Baştürk, S., ve Taştepe, M. (2013). Evren ve örneklem. S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 129-159). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bate, P., Khan, R. ve Pye, A. (2000). Towards a culturally sensitive approach to organization structuring: Where organization design meets organization development. *Organization Science*, 11(2), 197-211.
- Berber, A. ve Acar, A. G. (2021). Power crafting at work: A phenomenological study on individual differences. *Human Relations*, 74 (11), 1889-1915. <https://doi.org/10.1177/0018726720942828>
- Blumer, H. (1976). The methodological position of symbolic interactionism. M. Hammersley and P. Woods (Ed.), *The process of schooling* içinde (s. 12-18). London: Routledge and Kegan Paul
- Castro, L., Gessler, T., Majó-Vázquez, S. (2023). *Content analysis in mixed method approaches*. Oehmer-Pedraza, F., Kessler, S.H., Humprecht, E., Sommer, K., Castro, L. (Ed.) *Standardisierte Inhaltsanalyse in der Kommunikationswissenschaft – Standardized Content Analysis in Communication Research*. Springer VS, Wiesbaden içinde. https://doi.org/10.1007/978-3-658-36179-2_4
- Creswell, J. W. and Poth, C. N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design Choosing among Five Approaches* (4. baskı). SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks.
- Creswell, J.W. (2013) *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4. baskı). London: SAGE Publications, Inc.
- Cohen, B. H. (2013). *Explaining Psychological Statistics* (4. baskı). Wiley.
- Cunningham, B. (1976). Action Research. *Human Relations*, 29, 215 - 238. <https://doi.org/10.1177/001872677602900302>
- Dipboye, R. L. ve Flanagan, M. F. (1979). Research settings in industrial and organizational psychology: Are findings in the field more generalizable than in the laboratory? *American Psychologist*, 34(2), 141-150. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.2.141>
- Doğan, C. D. ve Aybek, E. C., (2021). *R shiny ile Psikometri ve İstatistik Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dursun, Y. ve Kocagöz, E. (2015). Yapısal Eşitlik Modellemesi Ve Regresyon: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35, 1-17.
- Ehigie, B. ve Ehigie, R. (2005). Applying Qualitative Methods in Organizations: A Note for Industrial/Organizational Psychologists. *The Qualitative Report*, 10, 621-638.
- Fetterman, D. (1998). Ethnography . L. Bickman and D. J. Rog (Ed.), *Handbook of applied social research methods* içinde (s. 473-504). Thousand Oaks, CA: Sage
- Gerald, B., Patson, F. T. (2021). Parametric and Nonparametric Tests: A Brief Review. *International Journal of Statistical Distributions and Applications*, 7(3), 78-82. <https://doi.org/10.11648/j.ijstd.20210703.12>
- Gersick, C. (1988). Time and transition in work teams: Toward a new model of group development. *Academy of Management Journal*, 31, 9-41.
- Graziano, A. M. ve Raulin, M. L. (2020). *Research methods: a process of inquiry* (9. Baskı). Pearson.
- Harris, M. M. ve Schaubroeck, J. (1988). A meta-analysis of self-supervisor, self-peer, and peer-supervisor ratings. *Personnel psychology*, 41(1), 43-62.
- Hayes, A. F. ve Rockwood, N. J. (2017). Regression-based statistical mediation and moderation analysis in clinical research: Observations, recommendations, and implementation. *Behaviour research and therapy*, 98, 39-57.
- İlerisoy, M. (2023). Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(46), 509-527. <https://doi.org/10.46928/iticus-be.1176444>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*. Evrim Yayınevi.
- Kahn, W. (1993). Caring for the caregivers: Patterns of organizational caregiving. *Administrative Science Quarterly*, 38, 539-63.

- Karakaş, S. (2017). *Prof. Dr. Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü*: Bilgisayar Programı ve Veritabanı - www.psikolojisoz-lugu.com (sürüm: 5.2.0/2022)
- Kirrane, M., Breen, M. ve O'Connor, C. (2018). A qualitative investigation of the origins of excessive work behaviour. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 91(2), 235-260. <https://doi.org/10.1111/joop.12203>
- Kuzu, A. (2013). Araştırmaların planlanması. A. A. Kurt (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s.19-46). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 2750.
- Landy, F. J. ve Conte, J. M. (2013). *Work in the 21st century: An introduction to industrial and organizational psychology* (4. baskı). John Wiley & Sons, Inc..
- Lawrence, P. ve Lorsch, J. (1967) Differentiation and Integration in Complex Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 12, 1-30. <https://doi.org/10.2307/2391211>
- Lee, T., Mitchell, T. ve Sablynski, C. (1999). Qualitative Research in Organizational and Vocational Psychology, 1979-1999. *Journal of Vocational Behavior*, 55, 161-187. <https://doi.org/10.1006/JVBE.1999.1707>.
- Locke, K. ve Golden-Biddle, K. (2002). An introduction to qualitative research: Its potential for industrial and organizational psychology. S. G. Rogelberg (Ed.) *Handbook of research methods in industrial and organizational psychology* içinde (s. 99-118). Blackwell Publishing Ltd.
- Muchinsky, P. M. (2003). *Psychology applied to work*. Belmont, CA: Wadsworth.
- Patton M. Q. (1999). Enhancing the quality and credibility of qualitative analysis. *Health services research*, 34(5 Pt 2), 1189-1208.
- Piper, H. ve Simons, H. (2005). Ethical responsibility in social research. B. Somekh ve C. Lewin (Ed.) *Research methods in the social sciences* içinde (s. 56-63). Sage Publications.
- Riggio, R. E. (2020). *Introduction to industrial/organizational psychology* (6. baskı). Harper Collins College Publishers.
- Schmidt, L. F. ve Hunter, E. J. (2003). Meta analysis. J. A. Schinka ve W. F. Velicer (Ed.) *Handbook of psychology: Research methods in psychology vol 2* içinde (s.571-594). John Wiley & Sons, Inc.
- Sedlmeier, P. ve Gigerenzer, G. (1989). Do studies of statistical power have an effect on the power of the studies? *Psychological Bulletin*, 105, 309-316.
- Shaughnessy, J. J., Zechmeister, E. B. ve Zechmeister, J. S. (2015). *Research methods in psychology* (9.baskı). McGraw-Hill Education.
- Spector, P. E. (2021). *Industrial and Organizational Psychology: Research and Practice* (8. baskı). John Wiley & Sons, Inc.
- Stake, R. (1994). Case Studies. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), *Handbook of qualitative research* içinde (s. 236-247). Thousand Oaks, CA: Sage
- Stake, R. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Stewart, R. E. ve Chambless, D. L. (2016). Psychotherapy research. J. E. Maddux ve B. A. Winstead (Ed.), *Psychopathology: Foundations for a contemporary understanding* (4. Baskı) içinde (s. 127-137). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Stone-Romero, E. F. (2002). The relative validity and usefulness of various empirical research designs. S. G. Rogelberg (Ed.), *Handbook of research methods in industrial and organizational psychology* içinde (s. 77-98). Blackwell Publishing.
- Suter, W. N. (2012). Qualitative data, analysis, and design. W.N. Suter (Ed.), *Introduction to Educational Research: A Critical Thinking Approach* (2. baskı) içinde (s. 342-386). SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781483384443>
- Tonkiss, F. (2004) Analysing discourse. C. Seale (Ed.), *Researching Society and Culture* içinde (s. 245-260). SAGE Publications,
- Toraman, S. (2021). Karma yöntemler araştırması: Kısa tarihi, tanımı, bakış açıları ve temel kavramlar. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(1), 1-29.
- Truxillo, D. M. ve Bauer, T. N. (2011). Applicant reactions to organizations and selection systems. S. Zedeck (Ed.), *APA handbook of industrial and organizational psychology Vol. 2. Selecting and developing members for the organization* içinde (s. 379-397). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12170-012>
- Truxillo, D. M., Bauer, T. N. ve Erdogan, B. (2016). *Psychology and work: Perspectives on industrial and organizational psychology*. Routledge/Taylor & Francis Group.
- Tunçalp, D. (2021). Nitel araştırmalarda paradigmlar, yöntem-bilimleri ve araştırma titizliği. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-47.
- Ullman, B.J. ve Bentler, M. P. (2003). Structural Equation Modeling. Schinka, J. A. ve Velicer, W. F. (Ed.) *Handbook of psychology: Research methods in psychology Vol. 2* içinde (s. 607-634). John Wiley & Sons, Inc.
- Van Maanen, J. (1975). Police socialization: A longitudinal examination of job attitudes in an urban police department. *Administrative Science Quarterly*, 20, 207-28.
- Wilhelmy, A. ve Köhler, T. (2022). Qualitative research in work and organizational psychology journals: practices and future opportunities, *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 31(2), 161-185, DOI: 10.1080/1359432X.2021.2009457
- Yıldız, S. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Sorunu: Nicel ve Nitel Paradigmalardan Örneklem Kuramına Bütüncül Bir Bakış. *Kesit Akademi Dergisi*, 11, 421-442.
- Zhou, J., ve Shalley, C. E. (2011). Deepening our understanding of creativity in the workplace: A review of different approaches to creativity research. S. Zedeck (Ed.), *APA handbook of industrial and organizational psychology, Vol. 1. Building and developing the organization* içinde (s. 275-302). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12169-009>
- Zyphur, M. J., Bonner, C. V., ve Tay, L. (2023). Structural equation modeling in organizational research: The state of our science and some proposals for its future. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 10(1), 495-517.